

KS. JAN NEPOMUCEN OPIELIŃSKI

EKSKOMUNIKI
KONSTYTUCJI *APOSTOLICAE SEDIS*
PAPIEŻA PIUSA IX

KRAKÓW 2017

www.ultramontes.pl

Ekskomuniki Konstytucji *Apostolicae Sedis*

Papieża Piusa IX

KS. JAN NEPOMUCEN OPIELIŃSKI

Pierwsze dwanaście ekskomunik konstytucją Piusową *speciali modo* Papieżowi zastrzeżonych, z wyjątkiem dziesiątej, wzięte są z bulli *Coenae*, i dlatego stosowną rzeczą być uważamy choć kilka słów o dziejach i losach tej słynnej bulli powiedzieć. Pierwszych jej początków należy szukać w 12 wieku. Istniał naówczas nie tylko w Rzymie, ale i w poszczególnych diecezjach zwyczaj, że na całe klasy zbrodniarzy kilka razy do roku *anathema* czyli uroczystą ekskomunikę rzucano. Wedle 11 kanonu Synodu w York r. 1195 wszyscy kapłani winni byli trzy razy w roku wyklinać krzywoprzysięzców z zachowaniem przepisanych formalności. Synod w Londynie roku 1200 przepisał, aby każdego roku uroczyście ekskomunikowano czarnoksiężników, podpalaczy, złodziei i uwodzicieli. Synod w Montpellier r. 1214 rozporządził, aby co niedzielę na gwałcicieli publicznego porządku *anathema* ogłaszano, takie samo rozporządzenie wydał Synod w Arles r. 1234 przeciwko publicznym cudzołożnikom, lichwiarzom, czarnoksiężnikom i wróżbiarzom. Na Soborze Lateraneńskim III r. 1179 nakazał Aleksander III, aby kacerskich Brabantów, Aragończyków i innych im podobnych bandytów oraz tych wszystkich, co by im wśród rozbójniczych wypraw towarzyszyli, ich popierali albo u siebie przyjmowali, w wszystkie niedziele i inne solenne dni uroczyście i publicznie w kościołach wyklinano. W cztery lata później na Synodzie w Weronie r. 1183 Lucjusz III pod karą suspensy przepisał wszystkim Patriarchom, Arcybiskupom i Biskupom, aby w dni solenne na wszystkich kacerzy, mianowicie na katarów, patarynów, humiliatów, waldensów i arnoldianów *anathema* ogłaszano.

Do solennych dni, w których te uroczyste ekskomuniki rzucano, należały Wniebowstąpienie, uroczystość św. Piotra i Pawła, a także *Wielki Czwartek*, później tę promulgację tylko na *Wielki Czwartek* ograniczono. W tym dniu bowiem Chrystus modlił się o jedność Kościoła, "aby wszyscy byli jedno, jako Ty Ojcze we mnie, a ja w Tobie, aby i oni w nas jedno byli" (Jan XVII, 21); w tym dniu ustanowił ofiarę Nowego Zakonu, oznaczającą najściślejsze

zjednoczenie wszystkich wiernych w jedno ciało mistyczne, którego głową jest Chrystus. Stąd tłumaczy się, dlaczego już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa publicznych pokutników w Wielki Czwartek po otrzymaniu publicznej i uroczystej absolucji do przyjęcia Ciała Pańskiego przypuszczano, a grzeszników i zbrodniarzy właśnie w ten dzień z społeczności Kościoła wykluczano i za niegodnych przyjęcia Komunii św. uznawano. W Wielki Czwartek rzucił Grzegorz IX r. 1228 i Innocenty IV r. 1245 *anathema* na Fryderyka II, Innocenty IV r. 1251 na Konrada, syna Fryderyka II, Klemens V r. 1309 na Wenecjan i r. 1311 na Bolończyków.

W Rzymie, gdzie te publiczne ekskomuniki procesami (*processus*) zwano, aktu promulgacji Papieże sami osobiście z największą okazałością i uroczystością dokonywali w obecności Kardynałów, Arcybiskupów, Biskupów w szaty pontyfikalne ubranych, w obecności całego duchowieństwa i niezliczonego ludu, przybyłego z bliska i z daleka mianowicie w Wielki Czwartek dla apostolskiej absolucji i benedykcji do miasta świętego; po akcie promulgacji rzucano palące się świece na ziemię; deptano je nogami wśród nieregularnych uderzeń w dzwony na oznaczenie, że światło ziemskiego i niebieskiego szczęścia dla wyklętych zgasło i że jak regularnym dzwonieniem Kościół wiernych zwołuje i wzywa do siebie, tak nieregularnym uderzaniem w dzwony od swego łona ich odtrąca i wyklucza.

Z biegiem czasu pomnażały się zbrodnie uroczystej ekskomunice podpadające, a z kolekcji ich powstała osobna bulla dla rocznej promulgacji w Wielki Czwartek bullą *Coenae* albo *In Coena Domini* nazwana. Pierwszy egzemplarz takiej kolekcji, który nas doszedł, rozpoczynający się od słów *Apostolatus officium*, pochodzi od Urbana V z dnia 12 października 1364. Wylicza ona siedem przypadków, w których jest mowa o piratach i innych gwałcicielach publicznego porządku i wolności obywatelskiej, a heretyków nie wymienia, gdyż celem jej było bronić Kościoła i wiernych więcej od napaści i rozbojów, aniżeli od kacerstwa, jako takiego na one czasy mniej niebezpiecznego, niż później. Egzemplarz, który po Juliuszu II posiadamy, wydany dnia 1 marca r. 1511, zawiera dwanaście przypadków i rozpoczyna się od słów *Consueverunt Romani Pontifices*. Wymienieni są w niej już różni kacerze, wśród których Leon X umieścił także luteranów. Paweł III w swojej bulli *Coenae* z dnia 13 kwietnia 1536 przytacza siedemnaście przypadków, pomiędzy nimi zakaz czytania i drukowania książek Lutra i jego zwolenników. Bulla Grzegorza XIII z dnia 4 kwietnia 1583 zawiera dwadzieścia i jeden przypadków. Paweł V wykreślił jeden przypadek i nadał swojej bulli *Coenae* z

dnia 8 kwietnia 1610 nowy i odmienny początek *Pastoralis Romani Pontificis vigilantia et sollicitudo*. Postać, w jakiej się bulla *Coenae* aż do naszych czasów przechowała, pochodzi od Urbana VIII z r. 1627 i zawiera dwadzieścia przypadków; odtąd nie ulegała ona już żadnym ważniejszym zmianom. Wyraźne oświadczenie, że ekskomuniki w tej bulli umieszczone tylko przez Papieża rozgrzeszane być mogą, po raz pierwszy znachodzi się w bulli Marcina V z r. 1420, zawierającej dziesięć przypadków, luboć wątpić nie można, że one już dawniej Papieżowi zastrzeżone były.

Moc obowiązująca bulli *Coenae* przez długie lata zależała od corocznej promulgacji; dopiero Pius V umieścił w niej klauzulę, mocą której miała być ogólnym i obowiązującym prawem całego Kościoła dopóty, dopóki nowe procesa przez Rzymskiego Biskupa promulgowane nie będą: "volentes praesentes nostros processus ac omnia et quaecunque his litteris contenta quousque alii huiusmodi processus a nobis aut Romano Pontifice pro tempore existente fiant aut publicentur, durare suosque effectus omnino sortiri". Coroczna promulgacja trwała atoli nadal mimo przeszkód i zakazów ze strony książąt świeckich, zwłaszcza 17-go wieku. Dopiero Klemens XIV na tron papieski dnia 28 maja 1769 wybrany, stosując się do ducha czasu i ulegając naciskom monarchów i filozofów, za odpowiednie uznał bulli *Coenae* nie promulgować, a Kardynałowi Aleksandrowi Albaniemu, niezadowolonemu z tego powodu, "już nadszedł – odrzekł – czas łaski a nie klątw", *iam est tempus veniae, non anathematum*. Odtąd zaniechano promulgacji bulli *Coenae*. Bulla sama jednakowoż nie została odwołaną ani zniesioną, aż ją wreszcie Pius IX swoją nową bullą *Apostolicae Sedis* z dnia 12 października 1869 unieważnił. Dla ciekawych czytelników umieszczamy bullę *Coenae* obok bulli Piusowej w dodatkach. (Hausmann, *Geschichte der päpstlichen Reservatfälle*, str. 89. 384).

W Polsce, *zawsze wiernej* Kościołowi, bulla *Coenae* aż do końca 18 wieku bywała kilka razy do roku promulgowaną. Wedle Synodu prowincjonalnego z r. 1577 i wedle "Pastoralis Maciejoviana" duszpasterze zobowiązani byli nie tylko rok rocznie dwa razy, tj. w pierwszą niedzielę Adwentu i Wielkiego Postu bullę *Coenae* z kazalnicy promulgować, ale także przypadki w niej zawarte umieć na pamięć, ludowi je objaśniać i pouczać go, jak ogromną karą jest ekskomunika i jak straszne są jej skutki. Synod Włocławski z r. 1634 i Synod Żmudzki z r. 1636 rozporządziły, aby bulla *Coenae* nie tylko w Wielki Czwartek stosownie do dekretu Stolicy Apostolskiej publikowaną bywała, ale także, aby wszystkie jej przypadki w czasie sądów publicznych i zjazdów szlacheckich albo w czasie wielkiego konkursu ludu np.

przy okazji poświęcenia kościoła lub innych uroczystości przez kaznodziejów w ojczystym języku pod karami *arbitrio Episcopi infligendis* ogłaszane bywały. To samo mniej więcej ściśle przepisywały (*stricte praecipimus*) Synod Poznański z r. 1639 i Synod Przemyślski z r. 1723. (*Decretales Summorum Pontificum pro Regno Poloniae et Const. Synod.* edit. cura et studio Chodyński et Likowski, I. V. tit. XXXIX. cc. 22. 24).

Komentarz do cenzur kościelnych po dziś dzień obowiązujących, napisał X. J. N. Opieliński, DR. FILOZOFII I ŚW. TEOLOGII, PROFESOR SEMINARIUM GNIEŹNIEŃSKIEGO, EGZAMINATOR PROSYNODALNY. Poznań 1896, ss. 12-15. (a)

(Pisownię i słownictwo nieznacznie uwspółcześiono; przypisy od red. *Ultra montes*).

Przypisy:

(a) Por. 1) Ks. Jan Nepomucen Opieliński, a) [Co to jest ekskomunika?](#) b) [Apostaci, heretycy i schizmatycy a inni grzesznicy.](#) c) [Ekskomunika na heretyków, apostatów i ich współników.](#) d) [Ekskomunika na schizmatyków.](#)

2) Papież Urban VIII, Papież Benedykt XIV, [Wyznanie Wiary dla chrześcijan wschodnich \(Professio Fidei Orientalibus praescripta\).](#)

3) Papież Pius IX, [Modlitwa o nawrócenie kacerzy i schizmatyków.](#)

4) Kongregacja Św. Inkwizycji, [Wyznanie Wiary dla heretyków przechodzących na łono Kościoła katolickiego.](#)

5) Papież Pius XII, a) [Encyklika "Mystici Corporis Christi". O Mistycznym Ciele Chrystusa.](#) b) [Encyklika "Sacra Virginitas" o Świętym Dziewictwie. Fragmenty.](#)

6) Ks. Ignacy Grabowski, a) [Prawo kanoniczne według nowego kodeksu.](#) b) [O występkach przeciw wierze i jedności kościelnej.](#) c) [Kościół a herezja.](#)

7) Ks. Franciszek Bączkiewicz CM, a) [Przepisy Kościoła odnoszące się do współżycia katolików z heretykami.](#) b) [Posty obowiązujące.](#)

8) Ks. Dr Henryk Maria Pezzani, [Kodeks Świętego Katolickiego Kościoła Rzymskiego. Kanon 26. Zakazany jest wybór na Papieża tego, kto odstąpił od wiary katolickiej, heretyka lub schizmatyka; jeśli ktoś taki zostanie wybrany, wybór jest nieważny.](#) (*Codex Sanctae Catholicae Romanae Ecclesiae. Can. 26. Devius a fide catholica, haereticus, vel schismaticus eligi prohibetur in Romanum Pontificem; si eligatur nulla est electio*).

9) Ks. Adam Kopyciński, [Bezwyznaniowy.](#)

10) Bp Władysław Krynicki, [Dzieje Kościoła powszechnego.](#)

11) Ks. Walenty Gadowski, [Nauka Kościoła. Wybór orzeczeń dogmatycznych Kościoła katolickiego i jego praw kanonicznych.](#)

12) O. Jan Jakub Scheffmacher SI, [Katechizm polemiczny czyli Wykład nauk wiary chrześcijańskiej przez zwolenników Lutra, Kalwina i innych z nimi spokrewnionych, zaprzeczanych lub przekształcanych.](#)

13) Ks. Andrzej Macko, [Znaczenie encykliki o modernizmie.](#)

14) Sac. F. H. Reinerding, *Theologiae fundamentalis tractatus duo. Tractatus prior. Demonstratio christiano-catholica contra adversarios generatim omnes. De iis, qui auctoritati Ecclesiae obluctantur.*

Pozwolenie Władzy Duchownej:

Aprobata.

Dzieło pod tytułem "Komentarz do cenzur kościelnych po dziś dzień obowiązujących" dokładnie przejrzałem i polecam je do Imprimatur tem goręcej, że gruntowne i wyczerpujące objaśnienia, jakie podaje, będą dla Kapłanów, zwłaszcza w trybunale Pokuty św., nader wielką pomocą w rozwiązywaniu przypadków pod względem cenzur choćby najzawilszych.

GNIEZNO, d. 29. sierpnia 1895.

podp. † **X. Andrzejewicz, Bp.**
Cenzor ksiąg duchownych.

Imprimatur.

Gnesnae, die 30. Augusti 1895.

Consistorium Generale Archiepiscopale.

(L. S.)

J. Simon,

Vicarius in Spiritualibus et Officialis Generalis.

Nr. 4683/95.

X. Pasikowski.

KOMENTARZ

DO

CENZUR KOŚCIELNYCH

PO DZIŚ DZIEN OBOWIĘZUJĄCYCH

NAPISAŁ

X. J. N. OPIELIŃSKI,

DR. FILOZOFII I ŚW. TEOLOGII, PROFESOR SEMINARIUM GNIEZŃSKIEGO,
EKAMINATOR PROSYNODALNY.

POZNAŃ.

NACZELNEM AUTORA.

Czesionkami Drukarni Kurjera Poznańskiego.

1896.

([HTM](#))

© *Ultra montes* (www.ultramontes.pl)

Cracovia MMXVII, Kraków 2017